

Egy számlálóbiztos feljegyzései

Mit látott Alpári Gyula

hat évtizeddel ezelőtt Angyalföldön?

Hat évtizeddel ezelőtt is volt népszámlálás. Vajon mit talált, látott akkor egy számlálóbiztos Angyalföld munkáslakásaiban?

A szemtanú, **Alpári Gyula** — később a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom jelentős személyisége, akit a hitleristák gyilkoltak meg — akkor még fiatal újságíró, akit ellenzéki nézetei miatt zártak ki a szociáldemokrata pártból.

Mint ellenőr járta Angyalföldnek a VI. kerülethez tartozó utcáit — és tapasztalatairól a Huszadik Század c. haladó polgári folyóirat 1911-es évfolyamában számolt be — Ime

a sötét tabló...

„A VI. kerületnek ezen a részén se járda, se kocsiút... az utcákon napközben is csak nehezen vergődik át az ember, azonban az est beálltával teljesen járhatatlan a vidék. Egy-néhány petróleumlámpa pislog nagy távolságban egymástól... aki itt nagyon jól ki nem ismeri magát, az a térdig érő töcsákból ki nem evickél... mégis több mint tizezer ember él itt... A házak ugyanolyan elhanyagoltak, mint az utca — többnyire földszintes bérkaszárnnyák, de még elég gyakori itt a fabódé is, mely lakásul szolgál. A bérkaszárnnyákban a lakások oly sűrűn sorakoznak egymás mellé, mint a fegyházban a cellák. Az udvarokon piszok.”

Az emeletről a feje mellett zúdult le egy dézsa mosogatólé, mire a házmester megnyugtatta, itt ez a szokás, hiszen csatornázás erre nincs. Ebben az egyemeletes házban 343 lakó volt! De a többi ház sem volt kevésbé zsúfolt. Egy másik földszintes bérkaszárnnyában kilencvenheten laktak — itt az „összkomfortot” három árnyékszék képviselte, de az egyiket csak a háziúr használhatta. A lakások túlnyomó része szoba-konyha volt, egyablakos szobával, ablaktalan konyhával, de sok volt az egy helyiségből álló lakás is. A luxust ezen a tájon néhány kétszobás lakás jelentette. Nem ezek voltak túlszűfoltak, hanem a szoba-konyhák és az egyhelyiséges lakások. Az ok: a magas lakbér. Egy konyha nélküli szoba évi bére több mint kétszáz korona volt, a szoba-konyhákért ennek kétszeresét kellett fizetni, egy szakmunkás átlagfizetése évi 850 korona volt.

Kik laktak erre felé?

Építőmunkások, napszámósok, kocsisok, de sok szakmunkás is. Életmódjukban nincs különbség, inkább a műveltségben, ti. a szakmunkások között nincs analfabéta. Sok erre felé a „vadházasság” — Alpári szerint a többség így él, de hozzáteszi, hogy olyan, aki élettársát elhagyná, ritka. Egy-többgyermekes asszonytól megkérdezte, miért nem házasodnak össze, mire az kérdéssel felelt: „Miért házasodjunk össze, akkor jobb lesz?” Az író megállapítja, akár törvényes, akár törvénytelen házasságban élnek a párok, polgári értelemben vett családi életéről itt szó sem lehet. Példákat sorol fel: a földszintes házban, ahol 97 ember tengődik, az egyik szoba-konyhában egy cipész és egy kocsis család lakik, 3—3 gyerekkel. Az egyik asszony állapotos. A bútorzat: két rozoga ágy, két szék és egy suszterbankli. Asztal nincs.

Az albérlőket a magas lakbér miatt kénytelenek tartani. Ugyanebben a házban egy kis szobában, ahol két ágy és két szék van, hárman laktak. Egy fiatal szakmunkás, a nővére és annak férje. A háziúron kívül — ők laktak a legkényelmesebben.

Az egész környék így él. A másik bérkaszárnnyában, az egvemeletesben, ahol 343 ember zsúfolódik össze, keskeny szoba-konyhában három család él. A főbérlő egy gyerekkel, egy kalauz a feleségével, és egy boltossegéd a feleségével. A három családnak van — két ágya. Egy

esernyőkészítő mesternél nyolcan laktak... és így tovább, és így tovább lehetne sorolni vég nélkül. Csak ebben a házban tizenöt olyan szoba-konyhát talált Alpári, ahol lakásonként több házaspár élt. Olyan lakást viszont nemigen, ahol nem voltak ágyrajárók. „A levegő ezekben a lakásokban elviseihetetlen... már csak azért sem fordíthatnak sok időt a takarításra az asszonyok, mert már kora reggel napszámba járnak, vagy ha ezt nem teszik, otthon diót törnek. A törött dió, melyet az üzletekben árusítanak, nagyrészt ezekből az odúkból kerül ki. Itt aránylag csak kevés helyen kell kitölteni a számlálólapok ama rovatát, mely a foglalkozás nélküliek eltartójáról szól.” De nemcsak az asszonyok, hanem már a 11—12 éves gyerekek is napszámba szoktak járni. „Mennyi a kereső és mily csekély a kereset” — sóhajtott fel a számlálóbiztos.

A főváros

a gyerekek

részére külön pótlapokat bocsátott ki, hogy megtudja az analfabétizmus okát. Alpári megállapította, hogy a 40 éven felüli vidéki születésűeknél, az írni-olvasni tudás — a kivétel, de ebben a korosztályban a fővárosiaknál is sok az analfabéta. Amin meglepődött: a fiatalabb fővárosi generációk egy része is írástudatlan. 16—18 éves lányok, 10—12 éves fiúk nem tudnak írni-olvasni. Aki tud, az is legtöbbször csak 1—2 osztályt végzett. Az okok: ahol a szülők dolgoznak és több gyerek van, ott a legidősebbnek kell a kisebbekre vigyáznia, 11—12 éves korig, akkor már felveszik napszámósna és a helyére a következő lép.

Es végül két feljegyzés: „A két gyermek, az egyik 7, a másik 9 éves, csak felváltva jár iskolába, és ez is csak akkor történik, ha az időjárás kedvez, mert a két gyermeknek csupán egy pár cipője van, az is rongyos”. A másik egy dohánygyári munkásnő tízéves, házasságon kívül született fiáról: „A gyermek állítólag be van iratva az első osztályba, de nem jár iskolába, mert nincs cipője. Erről magam is meggyőződtem. Ebben a hideg időben a gyermek mezítláb szaladgált az udvaron.”

Ami a táplálkozást illeti — a kérdőívekben erre nem volt rovat, de Alpári megjegyzi, mint jellemzőt: a lakosok nem azt panaszták, hogy drága a hús, hanem hogy drága a kenyér...

„A Szilveszter-éji népszámlálás után a lapokban ismertetés jelent meg a számlálóbiztosok által talált borzalmas állapotokról” — írja befejezésül Alpári. — „De ezek a lumpenproletárok éj-

szakai szálláshelyei voltak. Amde az imént felsorakoztatott adatok a dolgozó proletárságra vonatkoznak és úgy szólván általános jelenségeket tüntetnek fel.”

Hát így éltek Angyalföldön, hat évtizeddel ezelőtt.

Hofman Éva